

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ТУТУУ - БҮГҮНҮНҮТЭ

2004 сыл
АТЫРДЫАХ ыйын
7 КҮНЭ
ӨБҮӨТӨ
№ 25
(2136)

Атырдыах ыйын бастагы өрөөлүгүр Россия үрдүнэн Тугааччы күнэ бэлэттэнэр. Бу - курагтар, улуустар, нэһиликтэр ахсын үгүс элбэх тутуулар турар объектарга быһаччы үлэни сылдыар дьон, ветеран тутуучулар профессиональнай бырааһынныктарын күнэ. Тугааччы күнүн көрсө билиһи улуус баһылыгын тутуу болпуростарыгар солбуйааччы А.М.КИРИЛЛИНЫ көрсөн кэлэтибит.

- Афанасий Михайлович, билиһиги тутуугунан улууспутугар ханнык тэрилтэлэр тутуу үлэтинэн дыарыктаналларый?

- Күн бүгүн улууспутугар тутуу үлэлэрин ытар түөрт тэрилтэ баар. Олортон биридэстэринэн И.М.Заверстов директордаах "Чурапчстрой" ХЭО буолар. Билиһин бу тэрилтэ улахан объекта суох, ол гынан баран туох баар улууска ытыллар тутууларга барытыгар быһаччы үлэлээр, мас хаһыттарытыгар, пило-материалы бэлэм-изиллэнэ уонна да атыгыга көмөлөөр. "Томторстрой" ХЭО ЧГФКСИ-га студенттар уолсай дьыаларын тутуутун ыта сылдыар. Бу обществона директорунан П.П.Архипов үлэлиир. Өссө бири тэрилтэнэн "Стиль" ХЭО буолар. Хоту көһөрүлүүгү сылдыбыт дьонго анаан 12-лин квартиралар икки дьыа тутуутун ыта сылдыаллар, итинэн таһынан тутуунан быһаччы дыарыктанар тэрилтэлэртэн биридэстэринэн "Чурапчы - Якутпроект" бырайыактыр-конструктордыр бюро буолар. Бу тэрилтэни билиһин саҥа тэрийэн эрээбит. Начальнигынан И.П.Макаров аананна. Тэрилтэ дуоһабарынан хыра бырайыактартан үлэтин салаалар ээр, салгы улууска ытыллар бары тутуулары бу тэрилтэ оҥорон таһаарыа дьээн эрэлбит улахан. Бырайыактыр бюро уруккута капиталнай тутуу управлениетыгар баара. Оттон билиһин капиталнай тутуу управлениета иһинэн сылларга тутуу материальналарын бэриллэбит кредити төнүннэринэ үлэлээ сылдыар.

- Билиһин улууспутугар инвестиционнай бюджеттан үбүлэнэр ханнык тутуулар

ытылла туралларый?

- Бу дьыла инвестиционнай бюджеттан алта объект үбүлэнэр. Олор истэриттэн бири улаханнарынэн 120 миэстэлээх Төлөй орто оскуолата буолар. Бу икки этээстээх улахан таас тутуу. Генеральной подрадьчигынан "Техностройкомплект" ААО, сакаасчытынан "Северный дом" ХЭО аанаммытара. Быйыл күнүн үрэх дьылын көрсө бу тутуу үлэһэ киллэриллээтээх. Уолсакка 63 мөл. солкуобайдаах үлэ оҥоһулунна. Бу объекка бүгүгү тутуугунан 100-чээ киһи үлэли сылдыар. Билиһин ис өгүн оҥоруутунан дыарыктаналлар.

Ити кэннэ Бахсы 90 миэстэлээх оскуолата кэлэр. Бу бири этээстээх тутуу, генеральной подрадьчигынан "Баксак" ХЭО буолар (ген. директор Г.Н.Матвеев). Тутууну СР Правительствотын государственной сакаасчыта (ген. директор В.М.Тяптыргынов) сакаастаан туттарар. Былаан быһытынан быйыл 30 мөл. солкуобайдаах үлэ көрүлүннө. Бу оскуола балаһан ыйын 1 күнүгэр дьэри үлэһэ киллэриэхтээх. Бүгүгү күнүгэ объекка 30 киһи үлэлиир.

Итинэн сэргэ Чурапчы орто оскуолатыгар капиталнай өрөмүөн үлэһэ ытыллар. Бу улахаана кизг. Барыта 51 мөл. солкуобайдаах үлэ оҥоһулла сылдыар. Генеральной подрадьчигынан "Стройкон" ХЭО (дир. И.И.Полушкин), сакаасчытынан "Северный дом" ХЭО буолаллар. Бу тутууну "Аларас Олүкентэски" ААО үбүлүр (ген. дир. В.Р.Кычкин). Билиһини тутуугунан 100-тэн тахса киһи үлэлиир. Балаһан ыйын 1 күнүн көрсө үлэ бүтүөхтээх. Билиһин итинитин системата уонна ис отделката оҥоһулла сылдыаллар. Ытыллыахтаах үлэһэ өссө да элбэх. Улахааннан, син бири саҥа оскуоланы тутууга таһыах.

Улус улахан объектынан улууспут элүүгүр тутуулар хоту көһөрүлүү кытылыахтарыгар аналлаах 12-лин квартиралар икки дьыа буолар. Бири дьыа көндөй бүтүн турар, иккис дьыа амылаатын түһэ сылдыаллар. Бу сыла 6,5 мөл.

солкуобайдаах үлэ көрүлүбүтэ. Генеральной подрадьчигынан "Центроснаб" ГУП (ген. директор М.Н.Матвеев) үлэлиир, сакаасчытынан Тутуу министрствотын дирекцията буолар.

Бүгүгү тутуугунан бу объекка 10 киһи үлэлиир. Иккис дьыа истэһэ тахсан ээр. Эһинил Кыайы 60 сылын көрсө бу дьылары тутан бүтэрэн туттарга былаанныбыт. Билиһин салгы тутууну ытар тутууга генеральной подрадьчиги 20 мөл. кредит ыларыгар СР Правительствотугар туруоруохтаахтар. Иккис дьыа тутуугар "Стиль" ХЭО субподрядчынан үлэлиир.

Салгы ЧГФКСИ 75 миэстэлээх студенттар уолсайдарын тутууга. Генеральной подрадьчигынан "Томторстрой" ХЭО (ген. директор П.П.Архипов), сакаасчытынан СР Правительствотын иһинэн государственной улусула буолаллар. Бу тутууга 13,5 мөл. солкуобайдаах үлэ көрүлүннэ. "Томторстрой" иһинэн Мугудайтан А.Г.Пердикова 10 киһилээх биригээдэ үлэли сылдыар. Токсунууга дьэри киллэриэхтээхтэ. Бүгүгү тутуугунан иккис этээһин түнүсүн баайылыгар тиктидилэр.

Ити кэннэ таас балыһа комплексын иккис учаратын үлэһэ киллэрини соруга турар. 93 тыһ. солкуобай сумалаах үлэ көрүлүбүт. Быйыл күнүн рекомандатын тутуу уонна сваянара оҥоһуллуохтаахтар.

- Афанасий Михайлович, "Мин Сахам сирэ - XXI үйэ" хамсааһын чэрчитинэн ханнык тутуулар ытылла туралларый?

- Бу хамсааһын итинэн улууспутугар барыта алта тутуу бара турар. Ойуулууга. Сылгыга 150 миэстэлээх кулуултар. Хаһыла алын сулуос оскуола, Бахсыга таһаа дьыаһын, Чурапчы сэм-аньаһыттар "Тулукчаан" үлүһээн уонна Мугудайга спортивнай сазла тутуулар киллэриллэр. Билиһини тутуугунан 190 объекка үлэ бара турар. Ыһаһтан, ол эбэтэр "Ула дьыла" дирекциятан үлэ көрүлүбүтүнэ үлэ салгы хотулаахтык ытыллаа.

Мугудайга уонна Чурапчы 2 №-дээх орто оскуолатыгар улахан өрөмүөн үлэһэ ытыллылар. Бу үлэлэр үрэх управлениетын көнүө капиталнай өрөмүөн сүтүгүр бараллар. Маныаха хаһаайстыбанай тэрилтэлэр уонна нэһиликэньэ субюгууныктарынан көмөтө улахан.

- Билиһин ыччат, эдэр мал дьыа тутуугар государственоттан улахан көмө оҥоһуллар. Бу кредиттэр туһунан сырдаттыан дуо?

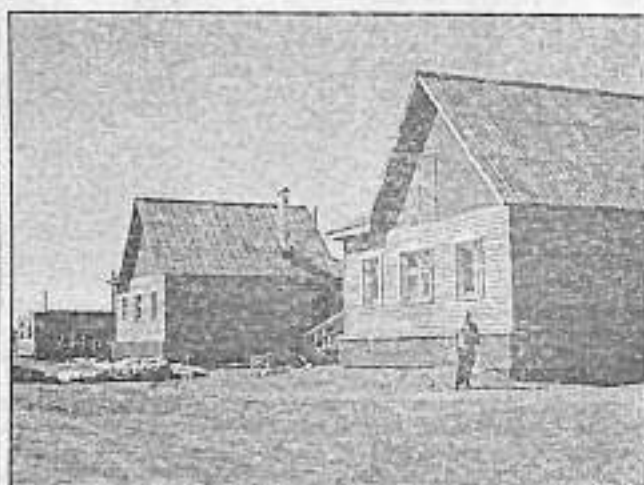
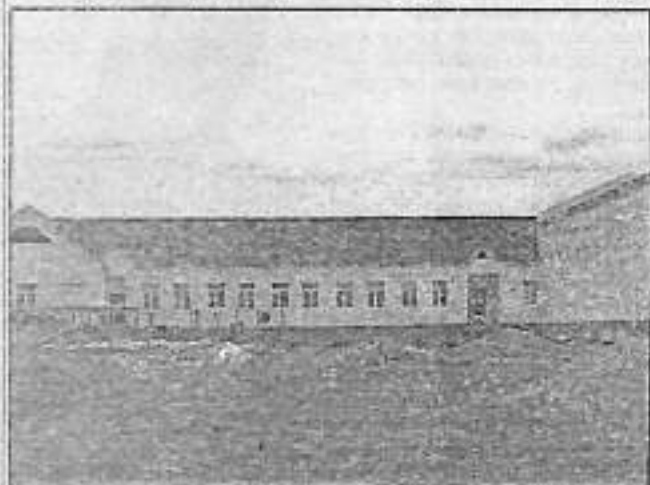
- Чааһынай дьыа туттан киллэриилэртэ түөрт хайысхан үбүлэһин ытыллар. Бастатан туран, ыччат министрствотын. Маныа үлэ государственной бюджеттан кэлэр. Ол эбэтэр республика үбүтэн ыччатка дьыа тутуулар кредит көрүлүр.

Иккинчэн, Туга хаһаайстыбатын министрствотын үбүлэһинэ баар. Итинэн сэргэ сбербанк көнүө зэмэ 15 сылаах кредит көрүлүр. Тутуу министрствотын таһаарынай, ол эбэтэр тутуу материальналарын кредит көрүлүр.

Бу кэбит кредиттэргэ олохсун институт территориялар бырааһыннык баһыа оһуугар, "Институт квартал" дьээн тутуула сылдыар. Билиһини тутуугунан икки дьыа тутуулан бүтэ. Маны шефствэ "Якутгом" ААО тутан биридэ (ген. директор В.Ф.Петров). Ону таһынан бизс дьыа итинэн ээр улуустар тутуохтаахтар. Ол тутуунан быһырын Д.П.Коркин үбүлүбүтү тахса сылдыан А.К.Акимов соруудаабыта.

Афанасий Михайлович тутуунан дыарыктанар тэрилтэлэрин үлэлэрин-хамнастарын туһунан итиник сырдатан туран, бири идээтэригэр, улуус сайдарын туһугар күнэри-түннэри түбүгү сылдыар дьыугар - тутуучуларга профессиональнай бырааһынныктарынан истин эбэрдэһин тэртэ, тус өлөхторугар дьолу-соругу, киллэриэх үлэни, сааһтан саҥа ситиһиллэри баарда.

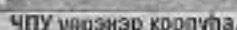
Кэлэһтэ С.БОРИСОВА.

Улууска оттооһун сводката: атырдыах ыйын 6 күнүнээби туругунан.

Нэһиликтэр	Оттуур сирдэ рин уолсай көмө (га)	2004 сыла оттуур былаан- нара (т)	2004 сыла оттооһун былаана	Звенолар ахсаанара барыта	Ол иһингэр				Техника ахсаана барыта	Оттут барыта	Ол иһингэр			Охсуу Кабинет		Ол иһингэр	
					Механиз- ированнай	Мех. аһаардаах	Көлө	Иили			ТХПК	Баһынай хаһаайыс	Чааһынай сектор	(га)	(т)	ТХПК	Баһынай хаһаайыс
1 Болуһур	2951	2500	2500	33	3	4	11	15	54	700	20	23	657	900	580	270	60
2 Ойуулуун	1800	2720	2000	70	3	67			85	250		50	200	1500	300		150
3 Хаһылы	1900	2000	2000	38		25	6	7	25	100		25	75	500	115		90
4 Боллоҕо	1850	1824	1800	28		27		1	45	188		45	143	600	80		50
5 Хоттоҕо	1500	2640	1600	68		42		26	71	560		120	440	800	120		80
6 Хадар	1450	1580	1200	22		4	10	8	43	260		70	190	900	200		140
7 Хайаһы	1580	1620	1000	53	3	44	2	5	70	216		71	145	550	80		55
8 Чакыо	1916	1642	1750	28		18	10		53	210		85	125	465	178		115
9 Мугудай	1100	2100	1700	38		30	5	3	86	230		25	205	510	240		140
10 Төһү	930	980	1100	28		24		4	36	135		25	110	630	130		110
11 Кытааһах	1564	1486	1300	31		26	4	1	32	180		60	120	480	116		64
12 Алар	1110	1942	1200	15		8	5	2	42	360	25	35	300	460	160	50	40
13 Бахсы	1220	985	1200	29	2	25	1	1	43	92		20	82	240	43		38
14 Армылаах	1270	1272	1000	25		8	17		42	200		40	160	550	120		90
15 Сылан	1780	2822	1800	72	1	66	5		84	298		94	204	800	160		90
16 Соловьев	2046	1150	1900	40	2	38			45	100		45	55	720	630	252	378
17 Чурапчы сэл.	3240	4600	2500	50		46	2	2	46	220		20	200	280	120		90
18 Мэлдьэкс	220	250	150														
19 Түөһү	510	460	450														
20 "Чурапчытаа- ры МТС" ААО		400 т сенак															
Барыта:	29937	35000	28150	668	14	501	78	75	902	4299	45	853	3401	10963	3392	340	1042

Туга хаһаайстыбатын управлениета

Мин ийэм Винокурова Агафья Феофиловна 1907 сыллааҕа төхсүннү 24 күнүгэр Таатта улуутун II Игидэй кэлиилэгэр төрөөбүтэ. Ийэтэ икки саастааҕар өлөн эбигэр иттиһилибитэ.

1925 снлтээд Уулбад ахтлалт
улус дахтлалт мунгар байсангай
улугуултан дахтлалт республикатай
мангайгай сэлээрэгэр мин ийбэг унна
Мария Инносентавна Сыроматюкована
делегатангай талбугтар.

1934 сыллаахха ийэм мин

Мийгэн Николай Герасимович Барашков Төрүт оюуналыгылар үрэлгит. Сага унутулганга кырасый бөлүмдөзү бырааталыгыга тегиздэ. Кини олус сындамнык туттара-халгара, сарсарда айлы 1,5 - 2 км сүрүр идэлээз. Бал ичээз мас толуттар тынныларыгар асыныныга, толсунууга сүрдүрттэн оонуноттор баркитимдээз.

Интернакка кириэн повар батэмиэбэит алын амсайан ыһара, биһигини таптаабыт харахтарынан эргичи көрүтүмүр, сорохтутун төбөтүн имэрийдарына дьаллоһуна абыннарбыт. Баттахтыын кырытталыра, атаһыт таһаһын эргим-үргүм көрүтүмүр, таһыстаадылтан үөрөнөр иһи үл хэстэн каларын үлүһтэһиэ. Өрү үөр-көтө сийдэр кырдыаһастардын таһсан кэлэстэрин сөбүлүүр.

Учлутаным тутта сардыбыт транспортернай линейката мизэх билигин даҕаны кигиһуһан өйрөбүт буолан ситар. Николай Герасимович дөйдуһугар барарыгар охуонабыт ол булругар дариебинэ слотоскаторо бары кэлбиттэр, бол чүгастааҕы фермалартан орунума кэти. Кэри-куру туттуубт элбэх этэ. Билиҕи кылааһынан күүскээн үлү тохтутуу сүксү буолан турбулмут. Учлуталык дыону көрөн уһардыбыта таһыгар биллэрэ:

– Күндү дьонум бука бары өлүүрдүк сөөрүң, оёолор мийгин таптыргыт курдук санчуулалгытын таптаанг, элбэктих көмөлөтүң. Мин дөйдүбэр дьонум, эймэхтарым ыалды-аюонан сибээстээн бардым. – дээн баран платосунан сипэйэн түрө-маара сөттүбүтэ.

Тус байам үрдүк үсрээ бүтэрбэтэрбин да, күн бүгүнгэ дистри киһи сизэринэн дьонуг сэргэйдэ ытыктанан олоробун. Ити мийгин үрээтпит бары уууталларым үтүүлэрэ буолар. Сүбүлгө Николай Герасимович Бадашова.

1951 – 1953 сс. үөрэлжит мэник-тэник уолчаан
Афоня ГЕРМОГЕНОВ
Төрүт бэлүлэгэ. Өймөкөөн үлүүһү

1. Советский Союз Героя – 1 хүн.
2. ССРС орденнарын багараздалыммгара – 39 хүн.
3. Холбооны федерация, Саха Республикагын багараздалыммгара – 1 хүн.

-
Year	Percentage
1950	7
1960	8
1970	9
1980	10
1990	11
2000	12
2010	13
2020	14
2030	15
2040	16
2050	18

Очолорго сарийнхэн ордон хэлбэрт дэсн биир-хөгжжэ жонгоот, үлэ үлгүрт түтүлээр. Он сизиринэн оскуналарга амиз фронтонк учуулаллар бээр буолтара. Уруука быйлардаа сарий түтүнэн хэлсипилэрин бүтүнүү кулгаах-хараа буолан, чуумурдан истарбэрт. Аны санаатажа оскунта олобур сага, итлэ сүрээни килээрбэрт эббитар. Сарий алдырайыа илэ-бодо көрүтү дэсн хэлсипилэрэ кили этлэ сааһынан килээрдыта. Очолорго сайдык, билли таһыма жамылга бэрт буолан төрөлүүтүтэрбэрт амиз килини тагаһынан эрз буолбакка билитигинэн-көрүтүнэн, үлгүлүнэн сыаналыһыла. Онон учуулал уонна төрөлүүтү дэулуурдарттан сүдү бэрэстэпэр дэсн бээр килини дэулуун уусан үөрэнэ сатыыра.

Уугуулабыт барахсан оннук сэмэй, өрүү дьонум, норуу-
м туһа дьиз онорон, үлэһэн аастаҕа. Ол да иһин буолуо,
эрэллэп оттороло ол сыллары ахтан-саанан аастахпыттына,
Е.Саввиниҥа итин-истин махтал тыллартан этэрбэт, кини-
кэ тубаран үлэһиммипитин дьолбуттан ааһарбыт.

[illegible]

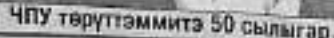
1952 сыллааха күтүн болуутунан Тарынга үерөнз барбылпыт. III кылааһы кытта Теряков Михаил Ефимович мый-аргас иһинан үлэһэбитэ. Кини билигини ханталы-
арга, хайыардырга үөрэспитэ. Очотоосу учууталлар нэһилиэк общественной олоһор
тевектук кытапчылара. Михаил Ефимович калхоз комсомольскай тэрилтэтин секретара
эбэ. Директорынан Матвеев Николай Михайлович үлэһин кэлбитэ. Билиһи кинини байы-
ннай офицер дуу, хамандыы дуу курдук көрөбүт. Сарсыарда айы барыбытын мун-
уһан баяннынан мэлэтэра, санаттан-санга ырыалары үөрэтэра. Географияны олус
ыйданымтуулук кэлсимэ

1953 сыллааха Николай Михайлович кэргэни абылбыта. Кини математиканы үөрэтэрэ. Аата үөрэтэрэ үчүгэйэ, күүсүлэ нэһылэ. Билэти кинини кистээ "царевна" диян ааттырыбыт. 1952 сыллааха Татьяна Гаврильевна Павлова үлэли кэлбит. Ити иннинэ кэлбит Егор Петрович Новгородов кини холбослуттара. Маңайгы оҕолоро Мотя манна төрөөбүтэ. Татьяна Гаврильевна олус үчүгэйдик ымыыра. Күүлүккэ барар холбоһоттара күүстүгү күүстэрэ. Стасийа диджио бэйэтэ оҕо. Захарийа диджио күүсүлэ күүстэрэ.

1956 – 1958 сылларга Игнатьев Николай Николаевич: начальный класс учууталынан, физруктан үлэсэбит. Колхоз комсомольской тэрилтэни салайан, элбэх үөрэнээччилер комсомол тыһынаар илпиитэ. Мин эмиэ 1956 сыллардаах комсомолго киирибим. Элбэх агиткоммундарты тэрийэн ыраах фермаларга көмөлөһө, концерты барарбыт. Николай Николаевич үлүүтүт барда ээ, миниг үгүкү алыбарга кини угуубта. Александра Николаевна, Афанасий Васильевич Мандаргар эмиэ орус боска үлэсэбиттэрэ.

Чурагчигтан кэпэн үлээлээбит унутталлар бука бары Тарут, Тарын ынчалын имтиигэ элбэх сырларын биэрбиттэрэ, эл ынчалы үгүс сүлгэ киллэрен барыттар. Учууталарыбыт бараксалтар олус да үлөбэ күөстэх, олоххо дуулуурдаах эбиттэ. Да барыта мэнэч хаалбатах. Кинилэр илгиллэп, үөрөспүт оёолору дуоһинго сирдэрбэт буола үлээспиллэп. Бириниз агаарын, хара баттах маньаадаһын айы сөө сээспэтин эргилээн көрөбүт. Үөрөспүт унутталларытын олус күчүгүт, ирдэст сылаастык санньыбат, астабыт.Кинилэргэ кытаанх доруубуканы, үгүс ситиһинини, дуолу-соргууу баһарабыт. Сүрээкит лаатын акаабыкыт иһин барда махсэллытын тигээлэбүт.

Хэртлскаба: автор Ульяна Егоровна

[illegible]

Автор суругот этиллар санса
редакция позицияггар мэдди сөп түбөһөр
буолбатах. Сурукке ыйылар чакчылар
кырдыктаахтарыггар эппитинани
автор түс байыт сүгөр.